

Asia: VN/37863/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain, sairausvakuutuslain sekä eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

MIELI ry:n lausunto VN/37863/2025 luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain, sairausvakuutuslain sekä eräiden muiden lakien muuttamisesta

MIELI Suomen mielenterveys ry kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi koskien kuntoutusetuuksia. Tavoite yksinkertaistaa ja yhdenmukaistaa sosiaaliturvajärjestelmää on lähtökohtaisesti kannatettava.

MIELI ry ei kuitenkaan kannata nuoren kuntoutusrahan lakkauttamista. Esitys heikentäisi mielenterveyden häiriöistä kärsivien nuorten asemaa ja lisäisi syrjäytymisriskiä tilanteessa, jossa nuorten mielenterveysoireilu on jo ennestään korkealla tasolla.

Nuoren kuntoutusrahan lakkauttaminen heikentää haavoittuvien nuorten asemaa

Esityksen mukaan 92 prosentilla vuonna 2024 nuoren kuntoutusrahaa saaneista oli mielenterveyden tai käyttäytymisen häiriöihin kuuluva diagnoosi, kuten mielialahäiriö, ADHD tai kehitysvamma. Näillä nuorilla on usein merkittäviä toiminnanohjauksen haasteita ja tuen tarpeita. Tämän vuoksi heidän erityinen tuen tarpeensa tulee huomioida myös kuntoutumista tukevien etuuksien hakemisessa ja saamisessa, eikä näiden tukien saavutettavuus saa heikentyä.

Esityksessä tunnistetaan, että ehdotettu muutos tarkoittaisi etuusoikeuden menettämistä niille nuorille, jotka ovat saaneet nuoren kuntoutusrahaa nuorten työpajatoimintaan tai maksullisiin

opintoihin. Etuusoikeuden menettävien nuorten määrän arvioidaan olevan muutamia kymmeniä nuoria.

Vaikka nuorten määrä on pieni, vaikutukset heidän elämäänsä voivat olla huomattavia. Koska kyseessä on hyvin suuressa syrjäytymisriskissä oleva joukko, yksittäiselläkin tukimuutoksella voi olla ratkaiseva merkitys nuoren elämäkululle. Pahimmillaan se voi olla tekijä, joka ratkaisee, syrjäytyykö nuori vai ei.

Valtiontalouden tarkastusvirasto on arvioinut, että yksi syrjäytetty nuori maksaa yhteiskunnalle noin 1,2 miljoonaa euroa. On mahdollista, että esityksen pitkän aikavälin kustannusvaikutukset muodostuvat arvioitua suuremmiksi, mikäli syrjäytettyjen nuorten määrä kasvaa. Ennen kaikkea vaikutus näiden nuorten elämään on inhimillisestä näkökulmasta merkittävä: yksikään mielenterveyden vuoksi haavoittuvassa asemassa oleva nuori ei saa pudota tukijärjestelmän väliin hallinnollisen uudelleenjärjestelyn seurauksena. Tämä on keskeistä myös perustuslain 19 §:ssä turvatus sosiaaliturvaoikeuden toteutumisen kannalta.

Nuoren kuntoutusrahan poistamisen jälkeen nuorten oletetaan siirtyvän ammatillisen kuntoutuksen piiriin. Ammatillisen kuntoutuksen myöntämisedellytykset kuitenkin korostavat työelämään suuntautumista ja työkyvyn palauttamista tavalla, joka voi käytännössä asettaa korkeampia vaatimuksia nuoren toimintakyvylle. Kaikki mielenterveyden häiriöistä kärsivät nuoret eivät vielä kuntoutusvaiheessa kykene täyttämään tällaisia edellytyksiä. On olemassa todellinen riski, että osa nuorista jää kuntoutusjärjestelmän ulkopuolelle, vaikka heidän tilanteensa edellyttäisi nimenomaan kuntoutuksellista tukea.

Esityksen mukaan työpajatoiminnassa olevat nuoret voisivat jatkossa hakeutua työttömiksi työnhakijoiksi ja työttömyysetuuksien, yleistuen tai viime kädessä toimeentulotuen piiriin. Tämä voi käytännössä johtaa siihen, että osa nuorista ohjautuu toimeentulotuelle tilanteessa, jossa heidän ensisijainen tarpeensa olisi kuntoutuksellinen tuki. Koska toimeentulotuen ehtoja on viime vuosina tiukennettu juuri sillä perusteella, että kyse on viimesijaisesta etuudesta, ei ole perusteltua lisätä niiden nuorten määrää, jotka joutuvat turvautumaan siihen.

Nuorten työllisyystilanne on tällä hetkellä poikkeuksellisen heikko, ja nuorten kouluttautumisen ja työllistymisen tukemiseksi tarvitaan uusia ratkaisuja. Pitkittynyt työttömyys on myös merkittävä mielenterveyden riskitekijä. Se voi lisätä kokemuksia ulkopuolisuudesta, heikentää arjen rakennetta ja merkityksellisyyden kokemusta sekä vaikeuttaa riittävää toimeentuloa. Tilanne on erityisen haastava niille nuorille, jotka ovat jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa ja joiden työllistyminen olisi muutenkin vaikeampaa.

Työpajaympäristöissä toteutettava opinnollistaminen ja muut joustavat oppimisen muodot tarjoavat tärkeän väylän vahvistaa näiden nuorten kiinnittymistä koulutukseen ja työelämään. Näitä mahdollisuuksia tulisi kehittää ja vahvistaa, ei poistaa keinovalikoimasta.

Nuoren kuntoutusrahan poistaminen voi lisätä mielenterveyspalvelujen tarvetta

Nuoren kuntoutusraha on monelle nuorelle osa kuntoutuksellista kokonaisuutta, joka tukee mielenterveyden toipumista, arjen rakennetta ja kiinnittymistä koulutukseen tai työelämään. Kuntoutusraha on tärkeä myös siksi, että se tukee nuoren sitoutumista kuntoutukseen. Taloudellinen turva kuntoutuksen aikana voi vahvistaa osallistumista ja auttaa nuorta kiinnittymään kuntoutusprosessiin.

Mikäli taloudellinen turva heikkenee kuntoutuksen aikana, voi se lisätä mielenterveysoireiden pitkittymisen riskiä sekä kasvattaa mielenterveyspalvelujen ja muiden korjaavien palvelujen tarvetta. Tämän vuoksi muutoksen vaikutuksia tulisi arvioida myös mielenterveyspalvelujärjestelmän kuormituksen näkökulmasta.

Sosiaali- ja terveysministeriö on helmikuussa 2026 arvioinut, että lasten ja nuorten mielenterveyspalvelut ovat edelleen vaarantuneet koko Suomessa, mikä korostaa tarvetta ennaltaehkäistä avun tarvetta. Tämä korostaa tarvetta vahvistaa ennaltaehkäiseviä tukimuotoja ja ehkäistä tilanteita, joissa avun tarve kasvaa raskaammaksi.

Nuoriin kohdistuneita heikennyksiä on arvioitava kokonaisuutena

Nuoren kuntoutusrahan lakkauttamisesitys on seurausta hallituskauden aikana tehdyistä peräkkäisistä lakimuutoksista, joissa etuuden ehtoja on kiristetty ja ikäraja nostettu 16 vuodesta 18 vuoteen. Näiden muutosten tavoitteena on ollut valtiontalouden säästöjen saavuttaminen, ja seurauksena nuoren kuntoutusrahan kohderyhmä on jo kaventunut merkittävästi. MIELI ry katsoo, että tällainen vaihteittainen heikentäminen on johtanut tilanteeseen, jossa etuuden poistamista perustellaan sen suppealla kohderyhmällä.

Esityksen vaikutusten arvioinnissa ei ole myöskään huomioitu sitä, miten hallituskaudella on toteutettu lukuisia lakimuutoksia, jotka ovat heikentäneet haavoittuvassa asemassa olevien nuorten asemaa. Kuntoutusrahan heikennysten lisäksi esimerkiksi lastensuojelun jälkihuollon ikäraja on laskettu ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten NUOTTI-valmennuksesta leikattu. Lisäksi on toteutettu useita muita nuorten sosiaaliturvaan ja sosiaali- ja terveyspalveluihin kohdistuneita heikennyksiä.

MIELI ry katsoo, että esityksen vaikutusarviointi on tältä osin puutteellinen. Nuoriin kohdistuneiden sosiaaliturva- ja palvelumuutosten kumulatiivisia vaikutuksia mielenterveyteen, syrjäytymisriskiin ja palvelutarpeeseen ei ole arvioitu kokonaisuutena. Vaikutusarviointia tulisi täydentää ennen esityksen etenemistä.

Yhteenveto

MIELI ry vastustaa nuoren kuntoutusrahan lakkauttamista.

Esitys kohdistuu pieneen, mutta mielenterveyden kannalta erittäin haavoittuvaan nuorten ryhmään. Taloudellisen turvan heikentyminen ja kuntoutuspolkujen katkeaminen lisäävät mielenterveysongelmien pitkittymisen ja syrjäytymisen riskiä.

Sosiaaliturvaa koskevat päätökset ovat samalla mielenterveyspolitiikkaa. MIELI ry katsoo, että uudistusten ensisijaisena tavoitteena tulee olla mielenterveyden vahvistaminen ja syrjäytymisen ehkäisy, ei hallinnollinen yksinkertaistaminen tilanteessa, jossa riskit kohdistuvat kaikkein haavoittuvimpiin nuoriin.

MIELI ry katsoo, että nuoren kuntoutusrahan lakkauttamisesta tulee luopua. Mikäli hallitus kuitenkin etenee esityksen kanssa, lainsäädäntöön on sisällytettävä selkeät takeet siitä, että mielenterveyden häiriöistä kärsivien nuorten oikeus kuntoutusrahaan ei heikkene.

Kuntoutuslakiin ehdotetut muutokset

-

Asiavirheen korjaamista koskevien säännösten muuttaminen sekä sairausvakuutuslakiin ehdotetut uudet säännökset

-

Työttömyysetuuden sovittelua koskevan säännöksen muuttaminen

-

Sangervo Julia
MIELI Suomen Mielenterveys ry